

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

122:2 • 2002

I mötet med minnet – historiekulturer i Skandinavien¹

Av Cecilia Trenter

Historia och nuet

Clio tar plats vid politikens bord som en mångsidig rådgivare, eftersom historia har många användningsområden. Den äldre historien är redan berättad, ofta av vetenskapen, och därefter placerad i ett sammanhang där distans i tid sörjer för att vi kan minnas på betryggat avstånd. Symboler och berättelser vilkas innehåll redan är bekräftade fylls sedan med skiftande substans. Medeltiden, menar Umberto Eco, är inte en utan ett flertal historiska perioder som används efter intresse, tycke och smak i den offentliga historiekulturen. Han räknar medeltiden till inte mindre än tio små "medeltider" som fyller våra behov antingen det gäller att finna mentala rötter (filosofiska eller karnevaliska) eller att förklara nationers gränser (civilisationers storhet och människans begränsningar).² Den äldre historien fungerar som fatabur för symboler och har använts för att legitimera politiska handlingar. De svenska socialdemokraternas partihistoria ger exempel på hur Moses, Perikles, Gustav Vasa och Karl XII lånade ansikten åt partifolk.³

Nuet däremot är ett frestande men undanglidande rum för historiska tolkningar. Dessutom kan den nära historien vara föremål för det personliga

1. Artikeln är en reviderad version från mitt inlägg på det 24. Nordiska Historikermötet, Århus 9–13 augusti 2001 vid sessionen "Makten över minnet". Min uppgift var att diskutera de fyra bidrag som finns med i detta nummer av HT. Jag vill rikta ett tack till de som framförde synpunkter under sessionen. Därtill vill jag tacka Erik Engsbråten och Erika Larsson som läst och kommenterat denna text.

2. Umberto Eco, "Dreaming of the Middle Ages" i *Travels in Hyper Reality: Essays*, San Diego 1986, s 68–72.

3. Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk makt-resurs 1982–2000*, Stockholm 2001, s 100–104.

Fil dr Cecilia Trenter, f 1967, är verksam vid Växjö universitet. Hon disputerade i Uppsala 1999 med avhandlingen *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk Historisk tidsskrift, norsk Historisk tidsskrift och svensk Historisk tidsskrift 1965–1990* och hennes intresse för historiografiska frågor har även resulterat i artiklar om postkolonial historieskrivning, historieskrivning i populärkultur och i forskning om kunskapsförmedling och historiesyn bland historiestuderande.

Adress: Institutionen för humaniora, Växjö universitet, 351 95 Växjö.

E-post: cecilia.trenter@hum.vxu.se

minnet, vilket ytterligare förstärker dess användbarhet. Minnet ger inte en neutral beskrivning av hågkomst eftersom orden ”jag minns” alltid är en talakt för bekännelse, anklagelse eller vittnesmål.⁴ Att minnas är att handla.

Den närmaste historien och samtiden är inte definierad. Därför får den en annan status i historiekulturen än den äldre historien. Kampen om den närliggande historien är inte minst i politisk offentlig retorik och symbolvärld än mer intensiv och hätsk. Samtliga bidragsgivare i detta temanummer visar på politikens tydliga närvaro i historiekulturen; i finskt 1800-tal där historiekultur skapas i en nationalism med flera bottnar; i det norska bondepartiet som samlades i en politisk/religiös självförståelse med historiska förtecken; i de svenska Ådalshändelserna förvandling till ett konjunkturkänsligt politiskt begrepp och i det danska offentliga samtalets bruk att utdela historiska roller åt andra världskrigets aktörer.

Jag kommer att med utgångspunkt i de fyra bidragen diskutera möten av flera slag:

1. *Producenter och brukare*: Hur ser historiekulturen ut när den praktiseras? Om makten över minnet utöver rätten att definiera historia även avser historia som direkt handlingsnormerande öppnas ytterligare en aspekt: hur ser definitioner av historiekultur ut ur ett brukarperspektiv?

2. *Historikerna och De andra*: Historikern ser sig gärna själv som utanför den offentliga historiekulturen, men i mötet med de publika kraven på historieförmedling eller i egenskap av professionell förvaltare av det förflutna är även den akademiske historikern delaktig i offentlighetens historieproduktion.

3. *Det offentliga och det privata*: För att öppna frågor omkring det existentiella bruket av historia kommer jag att föra in historiebrukets fetischistiska funktion.

Historiekulturens element – med exempel från bidragen

Tidsaspekten spelar en avgörande roll för historiekulturens uttrycksformer. Tidsperspektivet fick betydelse i framväxten av en föreställd gemenskap om en nationell identitet. I tidningar och romaner konstruerades sammanhang som – likt idén om nationen – placerades i förfluten tid.⁵ Historia är en auktoritet och blir därför gångbar i politiska sammanhang eftersom ingen kan

4. Paul Antze & Michael Lambek, "Introduction: Forecasting Memory", i Paul Antze & Michael Lambek (eds), *Tense Past. Cultural Essays in Trauma and Memory*, New York 1993, s xxv.

5. Benedict Anderson, *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Göteborg 1993.

argumentera mot det som redan inträffat. Men det är inte bara av godo att förvandlas till ett monument. Avstånd i tid ger distans och medverkar till att musealisera händelser. Ju mer historia vi kan göra av händelsesammanhang och tillstånd i det förflutna, desto mer förenklade frågor tillåts vi ställa i mötet med historien. Det är typiskt i det offentliga historiebruket, där historien reduceras, frågor förenklas och historiska fakta vävs samman till stilerade sammanhang och där grundberättelsen framträder tydlig och välartikulerad. De reducerade berättelserna kan innehålla ett ”det var bättre förr” eller ett ”låt oss lära oss av historien”. Berättelserna kan spinna på kontinuitet eller peka på brott mellan nuet och dåtid.⁶ Grundberättelserna formas på skilda sätt i den offentliga historiekulturen, men tidsaspekten är central för att skapa ett sammanhang. Paul Ricoeur kallar förhållande till historien för den tredje tiden som skiljer sig från den upplevda och universella. Tiden mellan då och nu överbryggs genom minnen, dokument eller generationsskiften.⁷

I Claus Brylids observationer av den förändrade historiekulturen i det danska offentliga samtalet är generationsaspekten närvarande. Ju längre avståndet till kriget blir, desto färre motståndsmän och människor med direkta erfarenheter återfinns. Kvar återstår de som minns kriget genom massmedia, vänners och släktingars minnen. I det danska kollektiva minnet av andra världskriget gestaltas händelserna genom monument, minnesdagar och debatter om mod, skuld och svek. Kriget blir föremål för politik, och det är i denna gemenskap det konstgjorda minnet skapas.

I Roger Johanssons genomgång av metaforiken kring Ådalen fungerar tidsaxeln från 1930-talet till kravallerna vid EU-mötet i Göteborg sommaren 2001 som en obruten tidslinje efter vilken bilden av Ådalen har placerats i en efterhand alltmer förenklad form. Händelserna har genomgått en metamorfos från dagspolitik till politisk legitimitetsskapare i ett partiets och nations historia.

I May-Brith Ohman Nielsens arbete om bonderörelsen är tidsaspekten en konsensus mellan då och nu i den mytisk/religiösa historiekulturen. Genom att upplösa gränserna mellan då och nu blev den historiska auktoriteten närvarande i de norska böndernas vardag.

6. Jan Thavenius, *Liv och historia. Om människan i historien och historien i människan*, Stockholm 1983; Peter Aronsson "Historia som färskvara?", i Henrik Zip Sane & Bjarne Birkebæk (red), *Historien som ferskvare. Rapport fra konference for arkiver og museer omkring Öresund på Malmö museer 11 oktober 2000*, Farum 2000.

7. Paul Ricoeur, *Time and narrative*, Chicago 1988.

Lika central som tidsaspekten är för att skapa formen, är kontrast-tänkandet för att dra upp gränser. *Dikotomier/kontraster/dualism* är redskap för att sortera kunskap men även för att skapa ny. Det framkommer tydligt i Ohman Nielsens bidrag där kontrasterna konstituerar identiteten. För bonderörelsens folk formades ett sammanhang som ett ”antingen eller”. Man var antingen troende – eller tvivlare. Man var antingen jordens folk – eller arbetet och kapitalets. Man var antingen bonde – eller proletär. I Forsgårds bidrag bildar dikotomierna Sverige-Finland den ram inom vilken de intellektuella formade historien. Topelius sökte ett samförstånd mellan det svenska kulturarvet och det genuint finska medan finnomanernas historia presenterar ett konfliktförhållande mellan Finland och Sverige. Den föreställda historiska gemenskapen (Sverige och Finland som enhet) respektive de väsensilda gemenskaperna (Sverige och Finland som två olika nationer och med skilda historier) bildade bakgrund till Finlands nationella identitetsprocess.

Skottlossningen i Ådalen förvandlas till det politiska kaos som kontrasterar ett framväxande ordnat folkhem. Dikotomierna vi och de andra kan skifta innehåll över tid. I Brylds bidrag är danskt mot tyskt den givna rollfördelningen trots att verklighetens ockupation bjöd på en betydligt mer komplicerad och nyanserad uppdelning än den mellan gott och ont. I den hetsiga debatten om skuld gav filmen om Jane Horneys avrättning en ny rollfördelning vilket motståndsrörelsens fanbärare försökte förhindra.

Kontrasttänkandet och komparationen tycks vara ett grundläggande element vid alla typer av kulturellt tänkande.⁸ Den professionelle historikern tänker historia som kontraster i den vetenskapliga teoribildningen. I teoribildningen kring historiematerialismen är överbyggnaden placerad i ett dialektiskt förhållande till underbyggnaden och produktionssätten, det feodala och det kapitalistiska, kontrasteras mot varandra. I genusteori står könen som varandras dikotomier i samhället. Listan kan göras längre.

Glömskan är ofta aktiv när människor minns. I samtliga bidrag återfinns det vi skulle kunna kalla en förvrängning av historien, det vill säga ett uteslutande av delar som inte passar in när det komplexa sammanhanget förtingligats till en berättelse.⁹ I synnerhet historierna om andra världskriget är belastade med glömska. I Norge är Quislings parti utan funktion i den natio-

8. Detta diskuteras i Anders Berge, *Att begripa det förflutna*, Lund 1995, s 51–57.

9. Walter Ong menar att de glömda delarna i en berättelse beror på intrigen logik som automatiskt utesluter delar i berättelsen som inte passar in, se Walter J Ong, *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*, New York 1998, s 137–151. Ongs förklaring är mindre konspiratorisk än den jag ger.

nella berättelsen och därför försvunnet ur den nationella historien om Norge och andra världskriget.¹⁰ Men det personliga såväl som det kollektiva minnet kan behöva glömska, eftersom minnet har en dubbel funktion i identitetsbildning. Det hjälper oss att skapa en bild som vi kan kontrollera och känna igen. Då kan osäkerheter i det förflutna bli ett hot mot individen.¹¹ Tankegångarna kan appliceras på en större gemenskap, och då förefaller inte glömskan endast som ett felsteg utan faktiskt som en nödvändighet för att hantera trauman och välja vad som är viktigt att minnas.

Historiekulturens aktörer är inte alltid personliga, skriver Ohman Nielsen och hänvisar till teoretikers referenser till ekonomiska och sociala krafter i historien. De personliga aktörerna uteblir generellt i den offentliga historiekulturen. När metahistoria konstrueras är *stereotyper* historiens huvudaktörer. Övergripande idéer konkretiseras i stereotyper med syfte både att fostra och levandegöra berättelsen.¹² Den fungerar identitetsskapande, inte sällan som en markering av vilka som är Vi och De Andra.¹³ I den nordiska historiekulturen har bonden en framträdande roll vilket, av naturliga skäl, är tydligt i den norska bonderörelsens berättelser. Den mytiska anspelningen i bonderörelsens historiebruk är därför stark. Bonden är sinnebilden för närhet till jorden och historien, definierad som en icke-dialektisk och historiskt stabil enhet i riksbygget. Nationens rötter får näring av historiens kraft. Den svenska motsvarigheten finns i borggårdstalet och bondetåget till Stockholm slott, där Gustav V en novemberdag 1914 mottog en mängd till bönder utklädda svenskar som i samma anda som den norska bonderörelsens politiska/historiska retorik frammanade bilden av ett uråldrig kontrakt mellan folket och deras hövding.¹⁴

Bonestereotypins retoriska effekter använde även Topelius och Snellman när begreppet ”folk” skulle iscensättas i Finland. Allmogen blev synonym för det finska folket, där det faktum att det fanns en bondebefolkning med två språk kunde bli både en tillgång och komplikation.

En stereotyp hämtar gärna sin autenticitet i det förgångna, och det är i sig

10. Anne Eriksen, *Det var noe annet under krigen: 2. verdenskrig i norsk kollektivtradisjon*, Oslo 1995.

11. Richard Terdiman, *Present Past: Modernity and Memory Crises*, Ithaca 1993.

12. Jarl Torbacke, *Carl Grimberg. Ett underbart öde?*, Stockholm 1993; Stefan Bohman, *Historia, museer och nationalism*, Stockholm 1997, s 46f.

13. Bohman 1997, s 49.

14. Linderborg, 2001, s 299–315, Ulf Zander, *Formstora dagar, moderna tider. Bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*, Lund 2001, s 130–137.

ett problem om en hel folkgrupp blir en stereotyp. Indianhövdingen med fjädrar och krigsmålning är en historisk symbol, förpassad till historien om den amerikanska drömmens första epok.¹⁵ Bonden blev på liknande sätt symbolen för det urnordiska: den finske bonden i Karelen, den norske bonden på Setesdal och Telemark, den danske bonden på Jylland och den svenske "urbonden" i Dalarna.¹⁶ Vid förra sekelskiftet samlades bondekulturen in och objektiverades genom utställningar och vetenskapens kulturhistoriska intressen.¹⁷ Bonden, liksom indianen, placerades i etnologisk och historisk stiltje i en för det moderna samhället evigt förlorad värld. Stereotypen Bonde gör i likhet med Indianen avtryck i samtiden genom sin historiska dignitet, men bonden som mytisk bild av nationen utgör inte en stereotyp som inbjuder till konflikter. Kan det vara förklaringen till att *Stavnsbåndsupplösningens* jubileum 1988 i Danmark förflöt under stillhet i konsensusfylld anda, medan bonderörelsens retorik och bondetågets agitation 80 år tidigare var dagsaktuell politik?

Arbetaren kliver inte likt bonden fram ur nationens uråldriga historia utan symboliserar det moderna samhällets genombrott. Arbetaren i 1930-talets Sverige kopplas till en internationell rörelse, men blir däremot en nationell symbol om han offerar sitt liv så som fallet beskrevs i Ådalen.¹⁸ Han blir då en synonym till soldaten som faller i kamp. Metaforen tangerar en framträdande aspekt av historiekulturens anatomi, *maskuliniteten*.

Stereotyperna i sessionens bidrag är maskulina; bonden, motståndsmannen, arbetaren, soldaten. Det feminina bildar en passiv bakgrund till historieberättelsens egentliga centrum. I bonderörelsens nationalhymn omtalas Moder jord som en vilande botten för de enträget odlade bönderna. I minnet av Ådalen framträder endast arbetaren (i maskulin form) kontrasterade av de stilla sörjande änkor som behjärtansvärda biroller.

I minneskulturen är kriget centralt. Det är primärt associationerna till krig som medverkar till att den offentliga historiekulturen är ett maskulinum, vilket inte nödvändigtvis betyder att endast män har tillträde. Det finns åtskilliga exempel på hur kvinnor aktivt bidragit genom till exem-

15. James Wilson, *Jorden skall gråta, historien om Nordamerikas indianer*, Stockholm 1998, s 12ff.

16. Billy Ehn & Jonas Frykman & Orvar Löfgren, *Försvenskningen av Sverige*, Stockholm 1993, s 16.

17. Palle Ove Christiansen, *Kulturhistorie som opposition: traek af forskellige fagtraditioner*, København 2000.

18. Annika Alzén har framhållit att arbetaren övertog bondens stereotypi under 1970-talet i kölvattnet av arbetarrörelsens musialisering och historieodling, se Annika Alzén, *Fabriken som kulturvarv: Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950–1985*, Stockholm 1996.

pel sömnad och design av konstruerade historiska nationaldräkter.¹⁹ Det finns även exempel på att män utesluts ur en maskulin historiekultur.²⁰ Vi hyser en förkärlek för att se minnet som något vi slåss om såväl utanför som inom akademien. Historiografer talar om frontlinjer, makt, strider om ståndpunkter, historia som vapen, befästa borgar, kampen om historien.²¹ Historien måste erövrats. Den nationella och maskulina historiekulturen formuleras analogt med berättelser om krig och försvar, en metaforik som hämtar näring från döden. Det finns en tydlig koppling mellan nation, manlighet och död. När vi dör förenas vi med våra förfäder, att dö är att gå till historien medan födelse blickar framåt. Därtill innehåller krigsmetaforerna tydliga kopplingar till uppoffring för ett gemensamt mål; nationen, hembygden och familjen. Att ge sitt liv är det yttersta beviset för underdånighet och offervilja inför historiens och nationens determinerade väsen. Benedict Anderson söker nationalismens kulturella rötter i kulten kring döden och nämner den okände soldatens grav som ett typiskt monument som alstrar minne i en föreställd gemenskap.²² Begravningar blir därför viktiga markörer i en historiekultur. I arrangemangen efter Ådalshändelserna fick begravningen och minnesceremonierna en central roll i etableringen av minnet av Ådalen 1931.

I synnerhet vid statsmäns och kungliga personers begravningar aktualiseras historicitet och kopplingar till nationen. Nationens auktoritet symboliseras genom dynastins blod. Begravningar av de kungliga blir länken till nationens historia eftersom kungahuset är en anakronism och erhåller sin status i en offentlig historiekultur, endast på grund av sitt otidsenliga band till nationen. Den danska änkedrottningen Ingrid's begraving år 2000 påminde om banden mellan kungahus, nation och historia när massmedia påminde om traditionernas historicitet från enväldets dagar till nutid under *lit de parade*-veckan.

Medan mannen-döden-nationen bildar en treenighet i historiekulturen är kvinnans sexualitet symboliskt kopplad till nationen.²³ När nationens frihet

19. Se May-Brith Ohman Nielsens bidrag i detta nummer; Derek Fewster, "Att återuppfinna Finland – Nationalism och etnicitetbegrepp i bilden av fornfinnar och stamfienden under 1900-talets förra hälft", konferensbidrag vid det 24. Nordiska Historikermötet, Århus 9–13 augusti 2001.

20. För en koppling mellan manlighet och krigsideal i historieskrivning, se Dick Harrison, "Den manligaste av alla idrotter", i *På Klios fält*, Lund 2000.

21. För denna insikt är jag skyldig min mamma Ulla Trenter ett tack. När hon korrekturläste min avhandling väckte hon frågan genom att ifrågasätta om manuset var historiografi eller en vapenmanual.

22. Anderson 1993, s 25.

23. Se exempelvis Monika Edgren, "Nationalism och genus. Kunskapssyn och politik" i *Historisk tidskrift* 1996:2.

är i sökarljuset är heder och sexualitet som allra viktigast. Anspråk på nationell trohet fick de så kallade *tyskerpigerna* erfara under andra världskriget i Danmark och Norge.²⁴ Kanhända är det symptomatiskt för ett land med ockupationen på endast en armlängds avstånd i tid, att krigets stereotyper lättare får fotfäste i den politiska retoriken, än i länder som Sverige utan en ockupation att minnas. Partiet *Dansk Folkeparti* förde inför det danska valet 2001 en ifrågasatt kampanj med ett uppmärksammat våldtäktsmål i fokus. Målet gällde en gruppvåldtäkt på en 14-årig flicka och den påföljande rättegången och domen i målet väckte stor medial uppmärksamhet. Valaffischen föreställde de åtalade invandrarpojarna på väg ut ur rättssalen. Texten lød "Nu må det vaere nok!" och framförde tydligt partiets budskap om en uppstramning av flyktingpolitiken bland annat genom hårdare tag mot kriminella invandrare. Den 14-åriga flickan var sinnebild för det kränkta Danmark, invandrarpojarna hotet utifrån.

Kvinnans sexuella heder får först värde i en kontrastering, i nyss nämnda fall mot det etniskt främmande. Kontrasteringen sker lika effektivt om avståndet läggs i tid. I motsats till en kontrastering mot den etniska Andre, vars symbolstatus som hotbild är förhandlingsbar eftersom offentligheten inte är överens i invandrarfrågan, är den historiska distanseringen försedd med historiskt facit som gör att vi kontrollerar konflikten. Rollfördelningen behöver inte ifrågasättas, såvida inte händelserna ligger så nära i tiden att en bild i massmedia kan hota berättelsen, vilket debatten om TV-serien *Jane Horney* kom att göra. Äventyrsfilmer om nationer i fara är effektfulla och tacksamma historiska dramaturger som stimulerar och aktiverar bilderna av kvinnans sexualitet och nationens ära. Så är fallet i exempelvis *Born on the 4th of July* (1989, som handlar om en soldats öde före, under och efter Vietnamkriget). *Michael Collins* (1996, en film om den tidiga motståndsrörelsen på Irland och IRA:s grundande), *Pearl Harbor* (2001, som hämtar motiv från den japanska attacken på den amerikanska flottbasen under andra världskriget). I *Michael Collins* och *Pearl Harbor* är nationen konkretiserad av en kvinna som väljer mellan två män (som båda med olika medel och ideologier strider i nationens tjänst). Kvinnorna i *Born on the 4th of July* återger filmens problematisering av den enskilde individens förpliktelser mot nationen: Den krävande modern som vägrar att förstå sin son och den svekfulla prostituerade kvinnan som han försöker att rädda från fördärv, men som otacksamt sviker honom.²⁵

24. Anette Warring gör en koppling mellan tyskerpigernes sexuella heder och den kränkta nationen, Anette Warring, *Tyskerpigere: under besættelse og retsopgør*, København 1994.

25. Robert Borgoyne, *Film Nation. Hollywood Looks at U.S. History*, Minneapolis 1997 s 57–87.

Visualisering genom metaforer och bilder är grundläggande för historiekulturens uttrycksformer. I motsats till den vetenskapliga traditionen är den offentliga historiekulturen väl förankrad och berättad genom materiella föremål och bilder. Den visuella representationen är inte ett modernt påfund utan har anor från antiken, via medeltidens mirakelberättelser och helgonlegender till renässansens bildkonst och 1800-talets romantik.²⁶ Monument, museer, platser och rekvisita förmedlar historia som berör alla sinnen. Genom den visuella representationen blir den offentliga historiekulturen öppnare för tolkningar än det skrivna ordet oavsett om detta förmedlas i populärhistoriska eller vetenskapliga texter. I filmen skapar den visuella representationen bilder av det förflutna som inte nödvändigtvis behöver berättas som en historia med en början och ett slut, eftersom rörliga såväl som stillbilder ger ett helhetsintryck som inte baseras på texters abstraktioner i terminologi. Bilder ger en mångfald upplysningar och filmen återger en process som en helgjutna historia utan reflektioner, abstraktioner och beteckningar.²⁷

Historia som fetischism

Historia ges ständigt olika innebörd. Ett objekt på museum, till exempel ett bronssvärd, har ett autentiskt värde som är bundet till det specifikt historiska sammanhanget, bronsåldern. Det är den historiska autenciteten som utgör det museala värdet. Samma bronsvapen kan fungera som symbol för människans framsteg (stenåldern utvecklas till den tekniskt mer avancerade bronsåldern) eller konstrueras som symbol för krig (när vapnet symboliserar striden som en nödvändighet när det egna landområdet ska försvaras) – eller mot krig (när vapnet visualiserar den krigiska och bofasta människan i motsats till den fredliga nomaden).

Det är inte endast materiella ting som är föremål i en historiekultur. Ett historiskt sammanhang kan också betraktas som ett ting. Abstrakta sammanhang komprimeras till en struktur som genom en beteckning representerar en större och i verkligheten betydligt mer nyanserad företeelse. Exempel på komplexa händelseförlopp som konkretiserats till förtingligade begrepp är "Ådalen 1931", "Förintelsen", "Murens fall 1989" och "11 september".²⁸

26. Francis A Yates, *The Art of Memory*, Harmondsworth 1978.

27. Anders Diesen & Brynjulf Handgaard, "Historie i bilder" i *Heimen* 27 1989; Robert Rosenstone, *Revisioning History: Film and the Construction of a New Past*, Princeton 1995.

28. Inom historiedidaktisk forskning kallas dessa narrativa förkortningar abbreviaturer, se Jörn Rüsen, *Historische Orientierung über die Arbeit des Geschichtsbewusstseins, sich in der Zeit zurechtzufinden*, Köln 1994.

Historiseringen av föremålet, det vill säga framhållandet av det historiska värdet, ger trovärdighet eftersom historien är en auktoritet. Det går inte att göra något ogjort. När det historiska värdet är fastställt kan föremålet placeras i en ekonomisk/politiskt/kulturellt gångbar och nutidsorienterad kontext. Det historiska värdet skulle i ett sådant nutidsperspektiv med Nietzsches kallas antikvariskt (det historiska blir ett mål i sig) eller monumentalt (historiens hjältar fungerar som förebilder).²⁹

Jag vill lägga ett existentiellt präglat bruksperspektiv på Nietzsches antikvariska definition av historiebruk. När symbolvärdet skapas för att kompensera en brist i samhället får föremålet fetischstatus.³⁰ Det ovan omtalade bronssvärdet skulle då få ett existentiellt värde i egenskap av ersättning för en förlorad manlig kultur där vapen, strid och mod är legitimt. Det är då mindre viktigt om vapnet presenteras som för eller emot krig eftersom själva förtingligandet och estetiseringen av svärdet väcker tankarna på en i vårt samhälle tabubelagd kultur, den fysiskt adrenalinpumpande aggressiviteten.³¹

Det är således inte föremålet utan hur det används som avgör dess funktion, vare sig det är hämtat i den samtida historien eller i det förflutna, och oavsett om den representerar en materiell eller begreppslig substans. Det är historiebruket och inte historiekulturens uttrycksformer som bestämmer om ett föremål får fetischvärde. Med andra ord behöver inte en skildring i en historisk film med nationella övertoner och ett måleriskt bildspråk per definition fungera fetischistiskt (även om en dylik film av offentligheten skulle betraktas som en produkt med avsikt att spela på existentiella värden och inte alls att berätta om det förflutna), och en aldrig så underbyggd och genomforskad tematik går å andra sidan inte fri från att användas fetischistiskt i en debatt.

Ett bra exempel på hur samma ideologi och kulturyttring både kan ha ett antikvariskt värde och fetischvärde vid olika epoker är stormaktstidens tankar om göticismen. I en för eftervärlden fascinerande och vetenskapligt välutvecklad teori där historia, lingvistik, arkeologi och naturvetenskapliga ämnen ingick formades en nationalistisk ideologi med genealogisk identitet –

29. Friedrich Nietzsche, *Om historiens nytta och skada. En otidsenlig betraktelse*, Stockholm 1998. Nietzsche nämner även en tredje hållning som han kallar den kritiska och som motsvaras av den historielösa hållningen.

30. Teorin bygger på att fetischen är en ersättning, som för Marx och Freud kompenserar ett tillstånd som människan har mist. Fetischen utgör en projektion där existentiella och estetiska uttryck samt den politiska användbarheten styr bruket.

31. Antropologen Anne Knudsen diskuterar den danska kulturens förträngning av en manlig och aggressiv kultur som försvann i 1970-talets klimat, Anne Knudsen, *Her går det godt, send flere penge*, København 1996.

det var viktigt att påvisa blodsband mellan konungen och de bibliska och antika hjältarna. Rudbecks stora verk *Atlantica* och idéerna om göticismen fick inte fetischstatus. Den monumentala fascinationen för det förflutna ska ses som ett epistemologiskt och ontologiskt intresse som i allra högsta grad förvaltades i en politisk ideologi.³² Kunskapen om familjelikheter med bibliska och antika storheter placerade Sverige i världscentrum i 1600-talets cartesiska världsbild.

150 år efter göticismens glansdagar ändrade nationalismen karaktär till en territoriell enhet med subjektiv identitet.³³ Istället för att söka ett universellt förflutet dominerades den intellektuella diskursen av en framhävnings av det svenska särdraget. Under 1700-talets senare del och under 1800-talet uppstod en renässans för göticismen. Det fanns emellertid avsevärda skillnaderna mellan stormaktstidens dyrkan av göterna och den gustavianska och romantiska nygöticismen. I Gustav III:s politiska retorik fungerade estetiseringen av göticismen (den slog aldrig igenom inom vetenskaperna under 1700-talet) som en projicering av stormaktstidens kraft och makt, en kompensation i en förändrad världspolitisk situation. Det var inte den svunna forntiden som stod modell för det kognitiva utbytet i nygöticismen utan referensen till fornstora dagar i svensk politisk historia, nämligen 1600-talets Sverige. I detta fall fungerade alltså de forntida symbolerna som fetisch, en ersättning för en svunnen period med syfte att upplysa om det svenska rikets potential som krigande nation.

Det fetischistiska/existentiella varianten av det antikvariska bruket är inte endast en fråga i gångna tiders historiebruk. Efter "murens fall 1989" har kommunismen blivit objekt för undersökningar.³⁴ I den svenska debatten om kommunismen diskuterades inte primärt kommunismens skuld utan huruvida kommunismens historia skulle belysas i upplysningskampanjernas affischer eller ej. I en kampanj reduceras budskapet och den historiska mångfalden, menade motståndarna. Förespråkarna betonade att denna skada redan var skedd; den sovjetiska statsmaktens brott mot mänskliga rättigheter var kartlagd, nu gällde det att sprida informationen.³⁵

32. Patric Hall, *The Social Construction of Nationalism, Sweden as an Example*, Lund 1998, s 51f.

33. Hall 1998, s 62.

34. Se t ex Aage Trommer & Hans Kirchehoff, *"Vor kamp vil vokse og styrkes": dokumenter til belyning af Danmarks kommunistiske partis og Frit Danmarks virksomhed 1939-1943/44*, København 2001; Linderborg 2001.

35. Debatten utspelades såväl i media som i *Historisk tidskrift*: Peter Englund, "Hummandet om Lenin kräver en kampanj", i *Dagens Nyheter* 981219; Åsa Linderborg, "Det är demokratin de är rädda

Debatten om Förintelsen har inte polariserats mellan en förespråkande sida och en motståndarsida. Istället har debattörerna förhandlat om hur Förintelsen ska förtingligas. Historiker har i opposition till politikernas intentioner definierat skiljelinjerna mellan ett politiskt och vetenskapligt bruk av Förintelsen. Historikerna har pläderat för en bredare och historiskt orienterad behandling av händelserna, medan den svenska regeringen motiverade skolkampanjen om Förintelsen med argumentet att den skulle påminna om dagens rasism och främlingsfientlighet.

Det är inte, menar jag, i sitt politiska/ideologiska syfte som fetischvärdet uppstår. Att använda historia som en moralisk lärosats är en form för metafor eller metaberrättelse: "Aldrig mer – historien får inte upprepas".³⁶ Men Förintelsen som begrepp är i högsta grad även fetischistisk eftersom den på ett kollektivt och individuellt plan fungerar kompensatoriskt för den uteblivna ockupationen eller deltagande i andra världskriget. I en globaliserad historiekultur blir Förintelsen inträdesbiljett till en europeisk historisk gemenskap med skuldbegreppet i centrum. Medan de övriga nordiska länderna inrättar sig i gemenskapen genom grundandet av Förintelsecentra och minnesdagar går Sverige, som inte har en ockupation att minnas, steget längre genom *Levande Historia*-kampanjen.

Informationskampanjen om kommunismen styrdes av aktörernas motiv att definiera kommunismens historia, men dispyterna kan också tolkas som viljor för och emot att ge kommunismen fetischstatus. Genom att göra kommunismen till en historisk fetisch förklaras ideologin död, och denna enkelbiljett till historien vill av naturliga skäl inte förespråkare för vänsterpartiets politik vara med om.

Av bidragen i detta temanummer av *Historisk tidskrift* är det främst Forsgårds och Ohman Nielsens ämnen som pekar på ett fetischistiskt bruk av historien. I finnomanernas och svenskanhängarnas kamp kring Gustav II Adolfstatyns symboliska värde vid jubiléet i Helsingfors, stipulerades inte endast

för", i *Aftonbladet* 990209; Kristian Gerner, "Kommunismens anatomi. En historiemoralisk översikt", *Historisk tidskrift* 1999:2; Åsa Linderborg, "Historiemoralism som vetenskaplig tribunal" – Genmäle till Kristian Gerner, *Historisk tidskrift* 1999:2; Lars Herlitz, "Svar till Kristian Gerner", *Historisk tidskrift* 1999:2; Anu Mai Köll, "De svenska historikerna och kommunismen – en annan historia", *Historisk tidskrift* 1999:4; Kristian Gerner, "Historiemedvetande och revisionism; en slutreplik och en forsknings-skiss", *Historisk tidskrift* 2001:1. Debatten har analyserats av David Ludvigsson, "Levande historia – inte bara levande historia", i *Mod nye historier. Rapporter til Det 24. Nordiske Historikermøde, Århus 9.–13. August 2001*.

³⁶ Jörn Rüsen kallar detta "den exemplarisk berättelse". Se Jörn Rüsen, "Historical Narration: Foundation, Types, Reason", *History and Theory* Beiheft 26 1987.

de två antagonistiska sidornas argument, utan även det faktum att man hade en substantiell historia att minnas och debattera om i skuggan av Sverige och Ryssland. Bråket om statyn gav självständigheten en historisk profil.

I bonderörelsens affekterade historiebruk verkade det påvisade bandet mellan historia, tradition och rötter som en fetisch för en tillvaro som i allra hösta grad påverkades av berättelsens dikotomiska motsats, ett industrialiserat samhälle med en växande arbetarklass i centrum. I historiebruket av Ådalen och skuldfrågan under andra världskriget, enligt de perspektiv som Johansson och Bryld framställer ämnena, framtonar de politiska och ideologiska dimensionerna och inte det fetischistiska.

Fetischism ger negativa associationer men en fetisch har även en kognitiv funktion eftersom den orienterar oss i nuet i ämnen som inte kan artikuleras. Men lusten att ta del av historia i alla sina former – även den fetischistiska – är ett behov som inte först och främst ska tolkas som ett enkelriktat kompensatoriskt nyttobehov utan som en väg till handling.³⁷ I den offentliga retoriken ger det förenklade bruket av historiska föremål eller händelser möjlighet att förhålla sig till moralen, till gott och ont, till rätt och fel. Det blir således ett bärande fundament, inte endast för människors historieintresse, utan även för dialogen i öppet och demokratiskt samhälle.

Historikern och historiekulturen

Med detta inte sagt att historiker och andra debattörer ska luta sig tillbaka i passivitet utan att sträva efter att revidera bilden, utan att tillföra berättelserna nya element eller söka efter sanningen. Men, och detta är kärnan i mitt resonemang, det är inte historiens funktion som ska bannlysas eller revideras av historiker. Människor upplever historia precis som de vill och historiens funktion kan inte ändras genom att tala om att människor upplever fel. Insikt om historiens funktion leder däremot till breddad verksamhet med syfte att luckra upp konkretioner såsom bidragsgivarna till sessionens artiklar gör, och få dem att ingå i nya sammanhang.³⁸

Historikern har två roller i historiekulturen. Den ena är som aktör och deltagare i en samhällig historiekultur där vetenskapen representerar en cen-

³⁷ Se till exempel Jane Gaines & Charlotte Herzog (eds), *Fabrications: Costume and the Female body*, New York/London 1990. Upplevelsepedagogiken är ett uttryck för att föremål mystifierade eller placerade i sammanhang genom utställningar och tidsresor har ett didaktiskt och existentiellt värde, se Peter Aronsson & Erika Larsson (red), *Konsten att lära och viljan att uppleva. Historiebruk och upplevelsepedagogik vid Foteviken, Medeltidsveckan och Jamtli*, Rapport till Statens kulturråd, Växjö 2002.

³⁸ Forskning om omvärldens syn av Förintelsen drivs i ett projekt av Klas-Göran Karlsson m fl.

tral och mäktig position, eftersom det är den professionella historievetenskapen som definierar *vetenskapliga* historiska sanningar. Privilegiet innebär i och för sig inte en odelad fördel, eftersom de senaste 30 årens debatt om historieämnets roll i samhälle och politik väckt frågor om vetenskapens tolkningsföreträden. Likväl representerar historievetenskapen den äkta historien, den reflekterade historien, den nyanserade och genom den vetenskapliga metoden, den kontrollerade historien i förhållande till mångfalden av berättelser i andra sammanhang. Den historiska moderna vetenskapens kartläggande verksamhet av "hur det egentligen gick till" är en förutsättning för att historia ska kunna användas politiskt.³⁹ Det är vetenskapsmannens gordiska knut; ju mer enträget han hävdar sina autonoma sanningsanspråk, desto mer fastlåses han i rollen som sanningstalande expert i samhället, eftersom den offentliga historiekulturen har behov av att ställa bilderna mot varandra. I synnerhet svensk historiekultur har under 1990-talet polariserat historia som vetenskap mot förmedling. Konflikten mellan den publika historikern Peter Englund och journalisten Herman Lindqvist, tolkar Ulf Zander som en kris för det massmediala Sverige, eftersom konflikten stod mellan två folkkära historieproducenter och inte mellan vetenskap och folklig historia som var (och är) den gängse dikotomin i offentlig historiedebatt.⁴⁰

Den andra rollen är historikern som analytiker av historiekulturen, och det är denna aspekt jag i det följande kommer att ta upp. Forskningen om historiekultur har i första hand varit inriktad på historiebrukets avsändare och historiekulturens meddelande. Receptionen av historia, människors möten med minnen, är en mer svårfångad och översedd aspekt.⁴¹ Tendensen är troligen ett arv från historievetenskapens fokusering på aktörers handlingar och handlingarnas konsekvenser kontextualiserade i historien. Först under senare år har även aktörers uppfattningar och tankesystem genom mentalitets- och idéhistorisk forskning blivit en del av forskarnas idégods. Vår förförståelse av vad som är historia medför även att vi närmar oss historiekulturen med funktionalistiska frågor; vi vet som historiker när historia berättas och hur historien tar sig uttryck, vägleda av inte minst teoretiska och metodiska

39. Detta trots att syftet är det motsatta från vetenskapens sida. Det är först under de senaste 40 åren som historieforskningen tagit sikte på pluralism och kunskapsteoretisk mångfald som medger den historiska verklighetens komplexitet. Det är, enligt mitt förmenande, genom den kritiska insikten vetenskap blir autonom i förhållande till politiken.

40. Zander, 2001, s 441ff.

41. Peter Aronsson, "Historiekultur i förändring", i *Makten över minnet. Historiekultur i förändring*, Lund 2000.

erfarenheter från andra fält inom historievetenskapen. När vi således söker efter samhällets historieanvändande letar vi på de områden vi menar att historia återges efter de kriterier vi (och samhället) ställt upp. I skolundervisningen undersöker vi ämnet historia; en roman kategoriseras som historisk om den behandlar en tematik som är äldre än 30–60 år;⁴² ett museum konstruerar historia om det finns ett uttalat tidsperspektiv.

Hämtas istället utgångspunkten i människors reception av historia öppnar sig möjligheter för andra definitioner. Detta upptäckte de amerikanska historikerna Rosenzweig och Thielen när de genomförde en stor intervjuundersökning om amerikaners historiemedvetande. När ordet "historia", som kopplades ihop med akademisk finkultur i intervjuerna, byttes ut med orden förflutenhet svarade de tillfrågade betydligt mer initierat.⁴³

Människan möter minnet som makt

May-Brith Ohman Nielsen vågar sig på en utvidgad definition av historiekultur. Hon inkluderar människors möte med minnen i själva definitionen av historiekultur, och betonar exempelvis att historiekulturen via människosynen länkar samman praktik och förståelse av minnet. Historiekulturen presenteras inte som en mängd fritt svävande bilder om vilka aktörer i samhället strider, utan som en produkt av en social process som genom sin anknytning till praktiken utövar och skänker makt över och åt människor. Hon skriver att en historiekultur kan delas upp i en officiell och uttalad meta-berättelse, vanligen initierad av statsmakten, med klar avsändare, tydligt budskap och följaktligen positionering som innebär att bli föremål för kritik. Den officiella historieskrivningen har under 1900-talet varit den nationalistiska och historistiska berättelsen. Den har väckt uppståndelse i såväl politik som vetenskap under 1900-talets senare del. Ohman Nielsen kontrasterar samhällets metaberrättelse om nationens föreställda gemenskap med en mer svårfångad berättelse där avsändaren inte är tydligt definierad. Hon nämner som exempel den lokala och materiella kulturen som producerar ett annat minne än den artikulerade och uttalade berättelsen.

Teorin passar mycket bra i fallet om bonderörelsen där lokala traditioner i 1800-talet och 1900-talets bondevardag mötte de riksbyggande och nationa-

42. För en diskussion om vad som brukar definieras som historisk film och roman se Stefan Johansson, *En oskriven historia. Svensk historisk roman och novell före 1867*, Uppsala 2001, s 47.

43. Roy Rosenzweig & David Thelen, *The Presence of the Past: Popular Uses of History in American Life*, New York 1998.

listiska propåerna färgade av politiska och vetenskapliga argument. Men frågan är hur historiekulturen ser ut i modern tid.⁴⁴ Är det verkligen en tydlig avsändare i de offentliga rummens berättelser? Fungerar de lokala berättelserna på ett annat sätt än de centralt initierade? Enkelt uttryckt: om vi tänjer på de mycket intressanta definitionerna av historiekulturens platser finner vi att det inte per teoretisk definition behöver vara den offentliga och riks-nationsrelaterade historiekulturen som har den största potentiella politiska makten över människor. Tvärtom skulle vi kunna undersöka historiebruket som en del i *både* ett offentligt samtal, numera framfört genom medierna, som Bryld påpekar, och som en del i vardagslivet där generation- och köns-tillhörighet har tolkningsföreträde.⁴⁵

I den moderna historiekulturen är nostalgi och koncepttänkande centralt. Båda företeelserna hittas i relativt modern historiekultur efter nostalgi, och historiskt minne som abstrakta sammanhang återfinns i en eurocentrism som utvecklats i synnerhet under romantiken och i kölvattnet på kolonialismen.⁴⁶ Koncepttänkande brukar associeras med det postmoderna samhällets mass-mediala presentationer av livsstil, värden och livsmål i till exempel reklam. Reklambranschens utveckling från marknadsföring av varor till en konceptpresentation bidrar till att helhetskänslan av exempelvis ett förgånget förstärks. Dessa bilder kan med fördel användas i såväl kommersiella som politiska syften. En undersökning av kopplingen mellan olika offentliga arenors historiebruk återstår att göra. Ett exempel: I dansk TV sänds en reklam för sylt från firman *Den Gamle Fabrik*. Reklamfirman *Bates* förklarade i sin strategiplan att deras uppgift varit att fasthålla konsumenternas positiva bilder av märket genom att frammana trovärdighet, nostalgi, känslan av hemlagat och äkta.⁴⁷ Autenticiteten förstärks genom den nostalgiska tillbakablicken mot en svunnen tid som produkten kan återuppliva. Genom filmteknik och musik samt aktörer i tidsenliga kläder förs åskådaren till ett

44. Uppdelningen mellan nationellt plan/historieförmedling och vardagens historieförmedling som modell för reception lanseras av till exempel Raphael Samuel i [Theatres of Memory: Volume 1:] *Past and Present in contemporary culture*, London & New York 1994, kapitel "Unofficial knowledge".

45. Jag menar inte i enlighet med teoretiker som framhåller den egna biografien som det enda handlingsnormerande, att det offentliga samtalet förs utan påverkan på människors liv. Men jag menar att kopplingen mellan olika offentliga rum måste vara synliga när makten över minnet diskuteras. För en radikal hållning om offentlighetens utspelade roll som normbildande se George E. Marcus & Michael M. J. Fischer (eds), *Anthropology as Cultural Critique*, Chicago 1986.

46. David Lowenthal, *The past is a foreign country*, Cambridge 1985; Richard Terdiman, *Present past: modernity and memory crises*, 1993; Karin Johansson, *Nostalgia: En känslas historia*, Stockholm 2001.

47. http://www.bates.dk/html/1_buraeae/dengamlefabrik_case.php, 020220.

1960-tal där ett bord dukat med jordgubbssylt och annat gott serveras av det vi får förmoda är "vi:ets" mormor eller farmor.

Denna typ av konceptbilder fungerar inte som konkretioner i stil med "Förintelsen" eller "Murens fall". De väcker associationer om en svunnen tid som appellerar till en grundberättelse där en aktiv minneskultur åberopas. Vi förstår, vare sig vi har upplevt en jordgubbsskokande farmor eller ej, att det var bättre förr när sylten var hemlagad. Budskapet är tydligt men själva 1960-talet, det historiska rummet, är mycket vagt. I det danska valet 2001 arbetade *Dansk folkeparti* med liknande metaforer där nostalgien stod i centrum och historieperioden i bakgrunden. I synen på omsorg och äldreomsorg formulerades de politiska målen i bilder av den gamla goda tidens ålderdomshem. Istället för att placera de gamla i moderna, stora och svårhanterliga (och dyra) våningar bör de gamla, trygga ålderdomshemmen återinföras där omsorg och hjärta får råda, löd budskapet.⁴⁸ Här associeras inte det gamla vård- och omsorgssystemet med 14 m² utan badrum, som det socialliberala partiet *Radikale venstre* under samma valkampanj hellre ville lyfta fram, utan med den i det moderna och multietniska samhället försvunna äkta danska mänsklighet, som enligt *Dansk Folkeparti* borde återupprättas. Nostalgins motsats – historia som negativt minne – återfinns i svensk historiekultur under 1980-talet när både historiker och filmare tecknade en mörk bild av det svenska folkhemmet.⁴⁹

I bidragen understryks att en historia blir giltig först i ett socialt sammanhang, en praktik som sammanbinder en grupp. Den rumsmässigt sett mest svårfångade historiekulturen är olika gruppers förståelse och bruk av historia. Vad i en människas liv spelar in när hon förhåller sig till minnet? Claus Bryld problematiserar 1990-talets alltmer fragmenterade och pluralistiska offentlighet och noterar med viss skepsis att identitet och grupp-tillhörighet är flytande entiteter. Rotlöshet bidrar till att det offentliga samtalet där de stora berättelserna om en gemensam historia dominerat, vittrat sönder till oengagerad självupptagenhet. Han tecknar en bild av tänkbara narrationer såsom ekologins och dekolonisationens historia som skulle kunna fungera som kitt i en samhällsdiskussion.⁵⁰ Ett svar på denna undran skulle kunna vara: Vi kan välja identitet genom att klä oss som vi vill, resa mellan klasser

48. Pia Kaersgaard i Partiledardebatten söndagen den 18 november 2001 i dansk TV2.

49. Diskussionen om Yvonne Hirdmans kritik i *Maktutredningen* och filmarna Jan Troell och Roy Anderssons mörka teckning av det svenska folkhemmet med efterföljande debatt, se Zander 2001, s. 406ff.

50. Bryld Claus, *Kampen om historien. Brug og misbrug af historien siden Murens fald*, København 2001, del 4.

och länder. Men vissa ontologiska grupptillhörigheter kan vi inte välja; vi är kvinnor eller män, etniska minoriteter eller majoriteter och vi tillhör en bestämmd generation. När vi talar om makt – eller om omsorg – över/om minnet idag är den ontologiska nivåns kategorier (konstillhörighet, etnisk tillhörighet) de centrala, eftersom de epistemologiska (nationalism till exempel) är förhandlingsbara i en pluralistisk offentlighet.

Men i praktiken blir uppdelningen ändå bekymmersam. Historiekulturen är traditionellt bunden till nationen genom de institutioner som organiserar nationellt, som skolor, museer och bokutgivning, och även den historiekultur som odlas inom akademien. Även globalt förankrade minnen som Förintelsen skapar sin egen nationella minneskultur. Det finns alltså en diskrepans mellan historikernas insikt om nationens begränsning som analytisk och reell enhet och det faktum att kulturen inte minst genom institutionell organisation är bunden inom landet. Det gör den föreställda gemenskapen till en ram vi intellektuellt kan ifrågasätta men upplevelsemässigt inte kan vara förutan.

Det manliga och kvinnliga är en intressant utgångspunkt för studier i historiebruk. Den offentliga historiekulturen presenterar sig genom kunskaps-teoretiska entiteter där nationen står i centrum. Jag tecknade tidigare förslag på historiekulturens delar och såg i den offentliga historiekulturen drag av maskulinitet. Kan det vara så att män (läses som de som identifierar sig som män) upplever den offentliga politiska historiekulturen som mer handlings-normerande än kvinnor (läses som de som identifierar sig som kvinnor) eftersom den talar till det maskulina i samhället, medan de som identifierar sig som kvinnor söker sig till en annan sfär, låt oss kalla det en inofficiell minneskultur, som inte presenterar sig genom monument, stiliserade årtal och händelser, utan genom koncept med hänvisningar till en personlig och intim sfär?⁵¹ Ett exempel på historiebruk som presenterar sig som en dylikt återfinns i upplysning om förlossning och mödraskap, där det görs indirekta och direkta anspelningar på "hur det var förr". Bland annat förklaras smärta och förlossning med hjälp av historiska jämförelser om hur man förr i världen genom örter och alkohol konfronterade rädsla och smärta.⁵² Smärtan kan pedagogiskt hanteras genom hänvisning till en annan kultur/tid där det vi idag upplever som onaturligt och skrämmande förklaras. Eller kraschlandar

51. Se till exempel den retro-chica konsumtionstrenden under efterkrigstiden där historia genererat i föremål och kläder främst varit inriktad på kvinnor och föremål som ingår i kvinnors vardag, Samuel 1993.

52. Se exempelvis Maria Borélius, *Sedan du fött. En bok om nyblivna mammors kropp och själ*, Stockholm 1994.

analysen då i den dikotomisering som påtalades tidigare och som inte tar hänsyn till situation, individ och praktik? Perspektivet fungerar visserligen som en inkörsport i producenternas mål med historia: vetenskapsmän har skrivit nationella historier, filmvärlden skapar filmer som främst vänder sig till kvinnor och män, men som målgrupper för historiska symboler och berättelser måste vi sedan agera. Det återstår att undersöka hur detta handlande ser ut och vad det betyder för individen och den föreställda gemenskapen.

Summary: Encounter the Memory – Scandinavian History Cultures

This article deals with history culture in different areas in Scandinavia. The main points are as follow:

History culture is in official and political contexts masculine. Symbols of war, death and nationality create the realm in which political and ideological use of history flourish, while the feminine elements, especially the female sexuality, present passive pictures of the nation. This might lead to a diverse history culture whereas official political culture which narrative abbreviations connotation war affect men while a more personal and intimate history representation, such as advertisement, are supposed to affect women.

History culture produces different kinds of uses. A perspective on what Friedrich Nietzsche names the antiquarian way, is history as fetish. By means of the fetishistic use of artifacts as well as narrative abbreviations, history replaces absence in daily life and official politic, such as taboo or lack of positions in political agendas. An example of that is the Swedish campaign *Levande Historia* (Living History) on Holocaust. The idea was politically initiated and derived from certain assumption about lack of knowledge on Holocaust among Swedish schoolchildren, but also from a will to entrance the global social memory of World War II.

The historian has two roles in the official history culture. The first is the part as an expert on history and thereby an actor among others in the field of history production. The second function is that of the analyzer of history culture. This article stresses the idea that theory of social memory and history culture must include not only the reception of history, but also the reception and representation of history in areas we do not associate with history representation in order to seek for the connection between official history culture and private social memory.